

آزمون کارشناسی ارشد الهیات ۱۴۰۳

تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی

تاریخ اسلام

۶۰۱. دفاع همه جانبه سیاسی و نظامی مردم یثرب از رسول خدا(ص)، جزو مفاد کدام بیعت بود؟
(۱) رضوان (۲) غزوه بدر (۳) عقبه اول (۴) عقبه دوم
۶۰۲. حروریه، پیشگام کدام جریان فکری - سیاسی در سده نخست هجری بود؟
(۱) خوارج (۲) عثمانیه (۳) کیسانیه (۴) مرجئه
۶۰۳. اصلی ترین عامل مرکزیت یافتن مکه از دیرباز در جزیره العرب، چه بود؟
(۱) وجود خانه کعبه (۲) نزدیکی به دریای سرخ (۳) قرار داشتن بر سر راه تجاری (۴) غلبه قریش در مکه و تشکیل ایلاف
۶۰۴. ارمنستان به دست کدام فرمانده مسلمان و در دوره کدام خلیفه فتح شد؟
(۱) حبیب بن مسلمه - عثمان (۲) حبیب بن مسلمه - معاویه (۳) سلمان بن ربیع - عثمان (۴) سلمان بن ربیع - معاویه
۶۰۵. سهم کدام یک از گروه های قومی در دوره عباسیان، به ترتیب، در زمینه های دیوان سالاری، جنگاوری و حکمرانی، بیشتر بوده است؟
(۱) ایرانی - عرب - ترک (۲) ایرانی - ترک - عرب (۳) ترک - ایرانی - عرب (۴) عرب - ترک - ایرانی
۶۰۶. کدام مورد درباره صفاریان، درست نیست؟
(۱) از هرگونه درگیری و جنگ با علویان طبرستان خودداری کردند.
(۲) هیچگاه با خلفای عباسی کنار نیامدند و به نام آنها خطبه نخواندند.
(۳) در گسترش اسلام در سرزمین های شرقی افغانستان کنونی، سهم بسیار داشتند.
(۴) نبردهای مداوم با خوارج، موجب شهرت و اعتبار آنان در میان اهل سنت شده بود.
۶۰۷. کدام مورد درباره بنیان گذار سلسله آل زیار، درست است؟
(۱) او را دارای تمایلات شیعی و طرفدار فرهنگ ایران پیش از اسلام دانسته اند.
(۲) در سراسر حکومت خود، با امیران سامانی که ولی نعمت وی بودند، در صلح و مدارا بود.
(۳) در همدان و دینور و اصفهان بر سیاه خلیفه پیروز شد و مدتی بغداد را در محاصره گرفت.
(۴) برای تصرف بغداد و تجدید حکومت پادشاهان ایران پیش از اسلام، خیالات بلند پروازانه داشت.
۶۰۸. در جزیره و دیار مضر، چه کسی در مخالفت با مأمون عباسی و حمایت از عرب ها سر به شورش برداشت؟
(۱) ابراهیم بن موسی بن جعفر (۲) سری بن منصور شیبانی (۳) نصر بن شیبث عقیلی (۴) محمد بن ابراهیم مشهور به ابن طباطبا
۶۰۹. وقایع زیر، به ترتیب، در دوره کدام خلفای عباسی رخ داد؟
تأسیس حکومت سامانیان - شورش صاحب الشامه
(۱) معتصم - واثق (۲) مکتفی - مقتدر (۳) معتصم - مقتدر (۴) معتضد - مکتفی
۶۱۰. کدام مورد درباره نبرد پروان، درست است؟
(۱) در ۶۱۷ هـ ق میان جلال الدین خوارزمشاه و جوجی فرزند چنگیز رخ داد و نتیجه آن شکست خوارزمشاه بود.
(۲) در ۶۱۷ هـ ق میان محمد خوارزمشاه و جوجی فرزند چنگیز رخ داد و نتیجه آن شکست خوارزمشاه بود.
(۳) در ۶۱۸ هـ ق میان جلال الدین خوارزمشاه و سپاه چنگیز رخ داد و نتیجه آن پیروزی خوارزمشاه بود.
(۴) در ۶۱۸ هـ ق میان محمد خوارزمشاه و سپاه چنگیز رخ داد و نتیجه آن پیروزی خوارزمشاه بود.

۶۰۱. گزینه ۴

بیعت عقبه دوم، پیمانی تاریخی و سرنوشت‌ساز بین پیامبر اسلام (ص) و گروهی از مسلمانان یثرب (مدینه) بود. این بیعت در سال دوازدهم بعثت و در محلی به نام عقبه واقع در جنوب مکه صورت گرفت. مفاد اصلی این بیعت، عبارت بود از:

- **حمایت همه‌جانبه سیاسی و نظامی:** مسلمانان یثرب متعهد شدند که از پیامبر (ص) و دین اسلام در برابر هرگونه تهدید و دشمنی دفاع کنند. این حمایت شامل ابعاد سیاسی، نظامی، اقتصادی و اجتماعی می‌شد.
- **مهاجرت به مدینه:** مسلمانان یثرب از پیامبر (ص) و مهاجران مکه دعوت کردند تا به مدینه مهاجرت کنند و در آنجا با هم زندگی کنند.
- **برادری مسلمانان:** در این بیعت، برادری بین مسلمانان مهاجر و انصار برقرار شد و مسلمانان مدینه به عنوان برادران دینی مسلمانان مکه پذیرفته شدند. با توجه به مفاد فوق، می‌توان نتیجه گرفت که دفاع همه‌جانبه سیاسی و نظامی مردم یثرب از رسول خدا (ص) یکی از مهم‌ترین مفاد بیعت عقبه دوم بوده است.

تحلیل و نقد گزینه صحیح

بیعت عقبه دوم، نقطه عطفی در تاریخ اسلام محسوب می‌شود. این بیعت، زمینه ساز تشکیل اولین حکومت اسلامی در مدینه شد و باعث گسترش سریع اسلام در شبه جزیره عربستان گردید. حمایت همه‌جانبه مردم یثرب از پیامبر (ص) در این بیعت، نشان از ایمان راسخ و وفاداری آنها به دین اسلام داشت و نقش بسیار مهمی در حفظ و گسترش اسلام ایفا کرد.

دلایل نادرست بودن گزینه‌های دیگر

۱. **رضوان:** بیعت رضوان، پیمانی بود که بین مسلمانان مدینه در جریان جنگ احزاب منعقد شد. هدف از این بیعت، تقویت وحدت و همبستگی مسلمانان در مقابل دشمنان بود. اگرچه این بیعت نیز بر اهمیت اتحاد و همکاری مسلمانان تأکید می‌کرد، اما مفاد اصلی آن با مفاد بیعت عقبه دوم متفاوت بود.
۲. **غزوه بدر:** غزوه بدر، نخستین جنگ بزرگ مسلمانان با مشرکان مکه بود. این جنگ، پیروزی بزرگی برای مسلمانان بود و باعث افزایش روحیه و اعتماد به نفس آنها شد. اما غزوه بدر، یک واقعه نظامی بود و ارتباط مستقیمی با بیعت‌ها و پیمان‌های قبلی مسلمانان نداشت.
۳. **عقبه اول:** بیعت عقبه اول، پیمانی بود که بین پیامبر (ص) و گروه کوچکی از مسلمانان یثرب منعقد شد. در این بیعت، مسلمانان یثرب متعهد شدند که از پیامبر (ص) به صورت پنهانی حمایت کنند. اگرچه بیعت عقبه اول نیز مقدمه‌ای برای بیعت عقبه دوم بود، اما مفاد آن به اندازه بیعت عقبه دوم جامع و کامل نبود.

نکات کلیدی

- بیعت‌های عقبه اول و دوم، دو رویداد بسیار مهم در تاریخ اسلام هستند که زمینه ساز تشکیل جامعه اسلامی در مدینه شدند.
- مفاد اصلی بیعت عقبه دوم، حمایت همه‌جانبه سیاسی و نظامی مسلمانان یثرب از پیامبر (ص) و مهاجران بود.
- بیعت عقبه دوم، نمونه‌ای از برادری و همبستگی بین مسلمانان است.
- بیعت عقبه دوم، نشان از اهمیت نقش مردم در تشکیل حکومت اسلامی دارد.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

با توجه به توضیحات ارائه شده، می‌توان نتیجه گرفت که گزینه ۴ (عقبه دوم) پاسخ صحیح به سوال مطرح شده است. بیعت عقبه دوم، پیمانی تاریخی و سرنوشت‌ساز بود که در آن مسلمانان یثرب متعهد شدند از پیامبر (ص) و دین اسلام دفاع کنند. این بیعت، نقطه عطفی در تاریخ اسلام محسوب می‌شود و نقش بسیار مهمی در گسترش اسلام در شبه جزیره عربستان ایفا کرد.

۶۰۲. گزینه ۱

حروریه یکی از نخستین گروه‌های انشقاقی از مسلمانان اولیه بود که در جریان جنگ صفین از علی بن ابی طالب جدا شدند. این گروه بر این باور بودند که هر مسلمانی که گناه کبیره مرتکب شود، از اسلام خارج می‌شود و کافر خواهد شد. این اعتقاد رادیکال، خوارج را به یکی از تندروترین گروه‌های اسلامی در آن دوره تبدیل کرد.

دلایل انتخاب گزینه صحیح:

- **تعریف خوارج:** خوارج بر این باور بودند که خلافت باید در دست فردی شایسته و عادل باشد و هر کسی که این ویژگی‌ها را نداشته باشد، حتی اگر خلیفه باشد، مشروعیت خود را از دست می‌دهد. این اعتقاد، آن‌ها را به مخالفت با علی بن ابی طالب و دیگر خلفا کشاند.
- **حروریه و خوارج:** حروریه یکی از گروه‌های فرعی خوارج بود که بر برخی از اصول خاص این گروه تأکید بیشتری داشتند. به همین دلیل، حروریه را می‌توان به عنوان پیشگام جریان فکری و سیاسی خوارج در نظر گرفت.
- **اعتقادات مشترک:** حروریه و خوارج هر دو بر اصل عدالت و برابری تأکید داشتند و با هرگونه تبعیض و ظلم مخالفت می‌کردند. همچنین، هر دو گروه بر این باور بودند که قرآن و سنت پیامبر (ص) تنها منابع معتبر برای فهم دین هستند.

تجزیه و تحلیل و نقد گزینه‌های نادرست

- **گزینه ۲) عثمانی:** عثمانی یک امپراتوری اسلامی بود که در قرن چهاردهم میلادی تأسیس شد و چندین قرن بعد به قدرت رسید. این گزینه به دلیل فاصله زمانی زیاد و ماهیت سیاسی کاملاً متفاوت با حروریه و خوارج، کاملاً نادرست است.

• **گزینه ۳) کیسانیه:** کیسانیه یک گروه شیعی بود که معتقد به امامت علی بن ابی طالب و فرزندان او بودند. این گروه بر خلاف خوارج، معتقد به عصمت امامان بودند و هرگونه گناه را به آن‌ها نسبت نمی‌دادند.

• **گزینه ۴) مرجئه:** مرجئه یک گروه کلامی بود که تأکید زیادی بر ایمان به خدا و توحید داشت و عمل را در درجه دوم اهمیت قرار می‌داد. این گروه بر خلاف خوارج، معتقد بودند که گناهان بزرگ مؤمن را از دین خارج نمی‌کند.

نکات کلیدی و توضیح آن‌ها

• **خوارج:** یکی از نخستین گروه‌های انشقاقی در اسلام، تأکید بر عدالت و برابری، مخالفت با خلفا، اعتقاد به خروج از دین در صورت ارتکاب گناه کبیره.

• **حروریه:** یکی از گروه‌های فرعی خوارج، پیشگام جریان فکری و سیاسی خوارج.

• **عثمانی:** یک امپراتوری اسلامی قدرتمند، فاصله زمانی زیاد با حروریه و خوارج.

• **کیسانیه:** یک گروه شیعی، اعتقاد به امامت علی بن ابی طالب و فرزندان او، عصمت امامان.

• **مرجئه:** یک گروه کلامی، تأکید بر ایمان، اهمیت کمتر عمل، اعتقاد به عدم خروج مؤمن از دین در صورت گناه بزرگ.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

با توجه به توضیحات ارائه شده، مشخص می‌شود که گزینه ۱) خوارج، پاسخ صحیح به سوال مطرح شده است. حروریه به عنوان یکی از گروه‌های فرعی خوارج، پیشگام جریان فکری و سیاسی این گروه در سده نخست هجری بود. سایر گزینه‌ها به دلیل تفاوت‌های اعتقادی، تاریخی و سیاسی، کاملاً نادرست هستند.

۶۰۳. گزینه ۱)

خانه کعبه از دیرباز به عنوان یک مکان مقدس برای قبایل عرب شناخته می‌شد و اعتقاد داشتند که این خانه را ابراهیم خلیل‌الله و اسماعیل علیه السلام بنا کرده‌اند. این اعتقاد باعث می‌شد که قبایل مختلف عرب، بدون در نظر گرفتن اختلافات قبیله‌ای، به این مکان مقدس احترام بگذارند و برای انجام مناسک و نیایش به مکه سفر کنند.

دلایل انتخاب گزینه صحیح:

• **اهمیت دینی:** خانه کعبه به عنوان اولین خانه‌ای که برای عبادت خدا ساخته شد، از اهمیت دینی بسیار بالایی برخوردار بود.

• **مکان تجمع قبایل:** وجود خانه کعبه باعث می‌شد که قبایل مختلف عرب در زمان‌های مشخصی از سال برای انجام حج و عمره به مکه بیایند و در آنجا با یکدیگر ارتباط برقرار کنند.

• **هویت بخش:** خانه کعبه به عنوان یک نماد مشترک برای همه اعراب، به آن‌ها هویت و یکپارچگی می‌داد.

تجزیه و تحلیل و نقد گزینه‌های نادرست

• **گزینه ۲) نزدیکی به دریای سرخ:** اگرچه نزدیکی به دریای سرخ می‌تواند بر اهمیت اقتصادی یک منطقه بیافزاید، اما به تنهایی نمی‌تواند دلیل اصلی مرکزیت یافتن مکه باشد. چرا که مناطق دیگری در نزدیکی دریای سرخ نیز وجود داشتند که به اندازه مکه اهمیت نداشتند.

• **گزینه ۳) قرار داشتن بر سر راه تجاری:** قرار داشتن بر سر راه تجاری می‌تواند بر رونق اقتصادی یک منطقه تأثیر بگذارد، اما این عامل به تنهایی نمی‌تواند دلیل اصلی مرکزیت دینی مکه باشد.

• **گزینه ۴) غلبه قریش در مکه و تشکیل ایلاف:** غلبه قریش بر مکه و تشکیل ایلاف، عواملی بودند که بر اهمیت سیاسی و اقتصادی مکه افزودند، اما این عوامل نمی‌توانند دلیل اصلی مرکزیت دینی مکه از دیرباز باشند.

نکات کلیدی و توضیح آن‌ها

• **خانه کعبه:** اولین خانه‌ای که برای عبادت خدا ساخته شد، مکان مقدس برای قبایل عرب، نماد وحدت و هویت اعراب.

• **حج و عمره:** مناسک دینی که در خانه کعبه انجام می‌شد و باعث تجمع قبایل عرب می‌شد.

• **ایلاف:** پیمانی که بین قبایل عرب برای تأمین امنیت زائران خانه کعبه منعقد می‌شد.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

با توجه به توضیحات ارائه شده، مشخص می‌شود که وجود خانه کعبه به عنوان یک مکان مقدس و نماد وحدت اعراب، اصلی‌ترین عامل مرکزیت یافتن مکه از دیرباز در جزیره‌العرب بوده است. سایر عوامل مانند نزدیکی به دریای سرخ، قرار داشتن بر سر راه تجاری و غلبه قریش بر مکه، اگرچه بر اهمیت مکه افزودند، اما دلیل اصلی مرکزیت دینی این شهر نبوده‌اند.

۶۰۴. گزینه ۱)

فتح ارمنستان یکی از فتوحات مهم مسلمانان در سده اول هجری بود. این فتح در دوره خلافت عثمان بن عفان و به فرماندهی حبیب بن مسلمه انجام شد. حبیب بن مسلمه یکی از صحابه بزرگ پیامبر اسلام و از فرماندهان نظامی برجسته بود. او مأموریت یافت تا به ارمنستان لشکرکشی کند و این سرزمین را به قلمرو اسلام بیافزاید.

دلایل انتخاب گزینه صحیح:

- منابع تاریخی: منابع تاریخی معتبر مانند طبقات بزرگ ابن سعد و تاریخ طبری به صراحت به فتح ارمنستان توسط حبیب بن مسلمه در زمان خلافت عثمان اشاره می‌کنند.
- اهمیت استراتژیک ارمنستان: ارمنستان به دلیل موقعیت جغرافیایی و منابع غنی خود، از اهمیت استراتژیکی بالایی برخوردار بود. فتح این منطقه، مرزهای اسلامی را گسترش داده و به مسلمانان امکان دسترسی به مناطق شمالی را فراهم کرد.
- کفایت نظامی حبیب بن مسلمه: حبیب بن مسلمه به عنوان یکی از فرماندهان نظامی برجسته و باتجربه، توانست با موفقیت این لشکرکشی را انجام دهد و ارمنستان را فتح کند.

تجزیه و تحلیل و نقد گزینه‌های نادرست

- گزینه ۲) حبیب بن مسلمه - معاویه: اگرچه حبیب بن مسلمه در زمان معاویه نیز زنده بود، اما فتح ارمنستان در زمان خلافت عثمان صورت گرفت.
- گزینه ۳) سلمان بن ربیع - عثمان: سلمان فارسی نیز یکی از صحابه بزرگ پیامبر بود، اما فتح ارمنستان به حبیب بن مسلمه نسبت داده می‌شود.
- گزینه ۴) سلمان بن ربیع - معاویه: این گزینه نیز به دلیل دلایل ذکر شده در گزینه‌های قبلی، نادرست است.

نکات کلیدی و توضیح آن‌ها

- فتح ارمنستان: یکی از فتوحات مهم مسلمانان در سده اول هجری، گسترش مرزهای اسلامی، دسترسی به مناطق شمالی.
- حبیب بن مسلمه: فرمانده نظامی برجسته، صحابی پیامبر، نقش کلیدی در فتح ارمنستان.
- عثمان بن عفان: خلیفه سوم، دوره گسترش فتوحات اسلامی.
- سلمان فارسی: صحابی پیامبر، دانشمند و مفسر قرآن.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

با توجه به شواهد تاریخی و دلایل ارائه شده، گزینه ۱) حبیب بن مسلمه - عثمان، پاسخ صحیح به سوال مطرح شده است. فتح ارمنستان توسط حبیب بن مسلمه در زمان خلافت عثمان، یکی از رویدادهای مهم در تاریخ اسلام است که نشان از گسترش سریع قلمرو اسلامی در سده اول هجری دارد.

گزینه ۲) ۶۰۵

- در دوره عباسیان، با توجه به گسترده‌ی قلمرو خلافت و تنوع قومی، گروه‌های مختلفی در ساختار قدرت و جامعه نقش داشتند. اما به طور کلی، می‌توان گفت که ایرانیان، ترکان و عرب‌ها سهم قابل توجهی در این دوره داشتند.
- ایرانیان: با توجه به تسلط ایرانیان بر سیستم اداری ساسانیان و دانش گسترده آن‌ها در زمینه دیوان‌سالاری، آن‌ها نقش بسیار مهمی در اداره امور دولت عباسی ایفا کردند. ایرانیان در بخش‌های مختلف دیوان، از جمله مالیات، ثبت اسناد و امور قضایی، فعال بودند.
 - ترکان: با توجه به مهارت‌های نظامی و سوارکاری ترکان، آن‌ها در ارتش عباسیان نقش برجسته‌ای داشتند. ترکان به عنوان محافظان خلیفه و فرماندهان نظامی فعالیت می‌کردند و در بسیاری از فتوحات شرکت داشتند.
 - عرب‌ها: به عنوان بنیان‌گذاران خلافت عباسی، عرب‌ها همچنان در سطوح بالای حکومت حضور داشتند. اما با گذشت زمان و گسترش قلمرو، نفوذ سیاسی آن‌ها کاهش یافت و ایرانیان و ترکان نقش پررنگ‌تری پیدا کردند.

دلایل انتخاب گزینه صحیح

- میراث ساسانیان: ایرانیان با داشتن تجربه‌ی طولانی در اداره یک امپراتوری بزرگ، سیستم دیوان‌سالاری کارآمدی را ایجاد کرده بودند که عباسیان از آن بهره بردند.
- مهارت‌های نظامی ترکان: ترکان با داشتن اسب‌های قوی و مهارت‌های جنگی بالا، نیروی نظامی مؤثری را برای عباسیان تشکیل می‌دادند.
- تغییر تدریجی قدرت: با گذشت زمان، قدرت سیاسی از دست عرب‌ها خارج شد و به تدریج به ایرانیان و ترکان منتقل شد.

تجزیه و تحلیل و نقد گزینه‌های نادرست

- گزینه ۱) ایرانی - عرب - ترک: این گزینه ترتیب صحیح نفوذ این گروه‌ها را نشان نمی‌دهد. ایرانیان در دیوان‌سالاری و ترکان در جنگاوری نقش برجسته‌تری داشتند.
- گزینه ۳) ترک - ایرانی - عرب: این گزینه نیز ترتیب صحیح را نشان نمی‌دهد. ایرانیان در دیوان‌سالاری نقش مهم‌تری داشتند.
- گزینه ۴) عرب - ترک - ایرانی: این گزینه نیز ترتیب صحیح را نشان نمی‌دهد. با گذشت زمان، نفوذ عرب‌ها کاهش یافت و ایرانیان و ترکان نقش پررنگ‌تری پیدا کردند.

نکات کلیدی و توضیح آن‌ها

- دیوان‌سالاری: سیستم اداری و مالی دولت
- ساسانیان: امپراتوری ایرانی پیش از اسلام
- فتوحات: گسترش قلمرو اسلامی